

A könyvtárosok általában megegyeznek abban, hogy a szűkös költségvetésből nem minden esetben tudnak megfelelő szintű szolgáltatásokat biztosítani a hátrányos helyzetű használóknak, de sokat javít a helyzeten a könyvtárosok és a velük együttműködő önkéntesek segítőkészsége.

(Pappné Farkas Klára)

92/083

CORNISH, Graham P.: The philosophy behind international interlending and its implications for the visually-handicapped = Interlend.Doc.-Supply. 19.vol. 1991. 1.no. 7-10.p. Bibliogr. 6 tétel.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés elvi alapjai és érvényesítésük a látáskárosultak esetében

Hozzáférhetőség; Könyvtárközi kölcsönzés; Vak könyvtárhasználó

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés a Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége (UAP) megvalósításának egyik módja, amelynek minden dokumentumra ki kell terjednie, tekintet nélkül azok formájára. A vakoknak és a gyengénlátóknak ezen elvből éppen úgy kell profitálniuk, mint a többi olvasónak. E területen a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés sok problémával küszködik, mint pl. az igényelt, ill. a gyűjteményekre vonatkozó adatok hiánya, a dokumentumok továbbításának problémája, egy formális rendszer szükségessége, valamint az anyagi erőforrások igen korlátozott volta. További problémákat jelentenek a vámkézelés, a szerzői jog és a nem kompatibilis formátumok. E problémák közül néhányon lehet segíteni a nyomtatott formátumokra használt szabványok átvételével, mások azonban speciális figyelmet igényelnek.

(Autoref.)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

92/084

FEIJEN, Martin: Pica library systems: the third generation = Program. 25.vol. 1991. 2.no. 105-117.p.

Pica könyvtári rendszerek: a harmadik generáció

Gépi könyvtári hálózat

Hollandiában a PICA rendszer kialakítását célzó könyvtári együttműködés kezdete 1969-re nyúlik vissza, a tényleges munka 1976-ban indult meg. 1989 végéig a következő modulokat valósították meg:

1. *Online osztott katalogizáló rendszer.* Minden dokumentumot csak egyszer kell bevinni a központi PICA (Tandem VLX típusú) számítógépen lévő adatbázisba egy PICA+ nevű, a MARC-hoz közelálló formátumban. Ez a használók számára ún. PICA II, ISBD-alapú formátumra konvertálódik.

2. *Könyvtárközi kölcsönzési rendszer.* Ezáltal a holland központi katalógusokban tárolt valamennyi információhoz (bibliográfiai, lelőhely és állományadatok) hozzá lehet férni és közölni a kölcsönzési igényt.

3. *Online információkereső rendszer.* Ennek segítségével 21 szakirodalmi adatbázis kérdezhető le tárgyszavak, az annotációból kiemelt szavak és egyéb indexkifejezések szerint.

A PICA az online, osztott rendszeren kívül egy *helyi integrált könyvtári rendszert* is kifejlesztett. Ez az 50 ezres, vagy annál nagyobb állományú könyvtárak számára készült; Micro Vax típusú számítógéppel és 10 vagy több terminállal üzemeltethető. Négy modulból áll: képes online olvasói katalógus (OPAC) működtetésére, az állománygyarapítás és a kölcsönzés nyilvántartására, valamint közérdekű információk visszakeresésére. A helyi könyvtári rendszernek egy MS-DOS operációs rendszer alatt működő

személyi számítógépre alkalmazott változata is elkészült.

A PICA forrás- és munkamegosztáson alapuló fejlesztésének mindvégig a könyvtárak közti kooperáció volt a szervező elve: minden résztvevő hozzátehet a központi adatbázishoz, és szabadon lekérdezheti azt. (Közösen dolgozták ki a holland nemzeti tárgyszórendszert (Dutch Basic Classification System, BCS), mely 1991-től a PICA egységes osztályozási nyelve.) Ennek ellenére az 1980-as évek végére megérett a PICA modernizálásának terve. A fő cél egy ún. nyitott könyvtári hálózat (Open Library Network, OLN) létrehozása volt, amelynek révén az online osztott rendszer és a helyi rendszerek egymáshoz kapcsolhatók.

Az OLN kifejlesztéséhez először is az adatátviteli hálózat tökéletesítésére volt szükség. A PICA 1990 januárjában szerződést kötött a holland felsőoktatási és tudományos kutatóintézetek kommunikációját biztosító SURFnet céggel, amelynek értelmében a PICA-ban részt vevő könyvtárak a SURFnet X25-ös adatátviteli hálózatának része lettek, és nemcsak a központi adatarthoz, hanem egymás adataihoz is hozzáférnek, és kommunikálni is tudnak egymással. Mind az adatbázishoz való hozzáférést, mind a keresést és a könyvtárközi kérést ugyanazzal az egységes, újonnan kifejlesztett használói parancsnyelvvvel (Virtual Terminal Protocol, VTP) lehet végrehajtani a valamennyi funkcióra alkalmassá tett, MS-DOS alatt működő PC-n, az ún. intelligens bibliográfiai munkaállomáson (Intelligent Bibliographic Workstation, IBW) keresztül. A helyi rendszerek számára a nagyobb hatékonyság és a könnyebb karbantarthatóság érdekében egy új operációs rendszert (VMS) és adatbáziskezelő szoftvert (Sybase) is bevezettek, aminek természetesen „munkadíja” is van: minden adatbázist konvertálni kell.

Az OLN bevezetése a technológiai kérdéseken kívül szervezési-szervezeti problémákat is felszínre hozott: felkészültek-e a könyvtárak arra, hogy online katalógusaikat kívülről is használják? Rábízhatják-e az olvasóra a könyvtárközi kérés lebonyolítását, és ki felelős a kért dokumentumok visszajuttatásáért, ha a használó közvetlenül kölcsönöz egy olyan könyvtárból, ahová nincs beiratkozva? Ki állja a költségeket – a könyvtár, vagy a felhasználó? Kiterjesszék-e az OLN-t a közművelődési könyvtárakra is?

Az OLN-t egyelőre kísérletképpen két könyvtárban (Holland Királyi Könyvtár, Hága és Groningeni Egyetemi Könyvtár) vezetik be, de 1992 közepére alkalmazása általános lesz. A PICA az Európai Közösség OSI (Open Systems Interconnection) projektjében is részt vállalt, mely a nemzeti nyitott könyvtári hálózat elvét nemzetközivé fogja szélesíteni.

(Kaposváriné Dányi Éva)

92/085

KING, Shirley V.: ELNET – the electronic library database system = *El.Libr.* 9.vol. 1991. 2.no. 61-72.p.

Az ELNET nevű elektronikus adatbázis rendszer

Adatbázis; Hírlap; Számítógép-hálózat; Távmásolás

Az ELNET egy számítógépes hálózat, amely egy 34 napilap és 250 magazin cikkeit feldolgozó adatbázisra épül. Az 1988 januárjában indult rendszer jelenleg több, mint 1 millió 500 ezer cikket tartalmaz, az évi növekedés 500-600 ezer cikk. Az adatbázist naponta aktualizálják.

A feldolgozott lapok témája az általános napilapoktól kezdve a speciális szaklapokig igen széles körű. Az adatbázist ezért szakterületek szerint hat al-adatbázisra osztották, úm. ipar, gazdaság, politika, társadalom, kultúra és természettudomány, amelyek külön-külön is és együttesen is kereshetők.

Az ELNET fő szolgáltatása az online információkeresés és az erre épülő fax-szolgálat. A használó, miután mikroszámítógépével csatlakozott a rendszerhez, először a bibliográfiai adatbázisban kereshet, majd – közvetlenül ezután vagy később – megrendelheti a nagykapacitású optikai lemezeken tárolt teljes szövegeket is, amelyeket a rendszer telefaxon, másodpercek alatt továbbít. Ezen alapszolgáltatáson kívül két további szolgáltatást is nyújtanak, az ún. *reggeli szolgálatot*, amelynek keretében a megrendelő által választott kulcsszavak szerint a rendszer 24 napilap reggeli kiadásában végez keresést, majd a megfelelő cikkeket naponta 7 és 10 óra között fax-on vagy elektronikus postán elküldi a megrendelőnek, és a *témafigyelő szolgálatot*, amelynek előfi-

zetői bizonyos időközökben, folyamatosan kapnak anyagot az érdeklődési körük alapján választott kulcsszavak szerint.

Az indexelés három szinten történik. A széles szakterületek egy háromjegyű kódszámot kapnak, ezen belül az egyes cikkeket 10-20 kulcsszóval látják el, amelyek 70 ezer deskriptor és több mint 220 ezer szabad kifejezés közül kerülhetnek ki. Magukat a cikkeket optikai olvasókkal tapogatják le, és a legmodernebb, Toshiba DF-A200 optikai lemez berendezéseken tárolják őket, amelyek mindegyike 25, egyenként 3,6 gigabájt kapacitású lemez kezelésére képes.

A mikroszámítógéppel rendelkező használók az adatbázishoz a japán telefon-telefax hálózaton vagy egy X25 „kapun”, csomagkapcsolt hálózatokon keresztül férhetnek hozzá. A rendszer 3. és 4. generációs fax-információk továbbítására képes, az előbbieket a telefonhálózaton, az utóbbiak pedig az ISDN hálózat útján fogadhatók. Az ELNET – megfelelő berendezésekkel – a világ minden részén hozzáférhető. Jelenleg Japánban kb. 1000, külföldön 20 előfizetője van.

Az információkeresés három szinten történhet: parancsok, könnyű parancsok és menü útján, amelyek közül a parancsvezérelt keresés a leggyorsabb és leghatékonyabb. Keresésre a bonyolult japán nyelv mindhárom komponense: a kanji (kínai karakterek), a kana (fonetikai jelek) és a romanji (a japán szavak latin betűs változata) felhasználható. (Persze, ehhez megfelelő billentyűzetű mikroszámítógépek szükségesek, a szabványos IBM PC-k kiegészítő billentyűzet, ill. szoftver nélkül egyelőre nem használhatók.)

Az ELNET 1989 közepén a gépi fordítással is kísérletezni kezdett, majd „Japan Watching” néven egy új szolgáltatást indított be, amelynek keretében az előfizetők naponta egy-egy témában géppel angolra fordított bibliográfiai információkat kapnak.

Az összefoglalásban a szerző az európai könyvtárak számára is ajánlja az ELNET használatát, azzal érvelve, hogy hetek, hónapok telhetnek el, amíg a japán újságok-folyóiratok ide beérkeznek. A rendszerben feldolgozott lapokat a könyvtár lemondhatja, és a felszabadult összeget olyanok beszerzésére fordíthatja, amelyek nincsenek meg az adatbázisban.

(Novák István)

Lásd még 12, 104

Természettudományi és műszaki tájékoztatás

92/086

SZEWC, Andrzej: Co dalej z informacia nauko-wo-techniczna w Polsce? = Bibliotekarz. 1991. 4.no. 3-5.p.

Mi legyen a tudományos-műszaki információval Lengyelországban?

Tájékoztatási rendszer -műszaki; Tájékoztatási rendszer -természettudományi

A tudományos-műszaki információ növekvő szerepe a modern világban kétségtelen. Ezért a fejlett piacgazdasággal rendelkező országok is „jogi védelemben” részesítve támogatták az információs tevékenység kibontakozását. Lengyelországban ezt a feladatot két minisztertanácsi határozat – a 169/60. és a 35/71. számú – látta el. Ezek a határozatok most hatályukat veszítették.

A 35/71. minisztertanácsi határozatnak megvoltak a maga fogyatékosai, s ezek a viszonyok változásával évről-évre növekedtek. Korszerűsítésére tucatnyi tervezet készült, ám valamennyi elakadt. A mostani hatálytalánítás azonban nem jelentheti azt, hogy az állam leveleszi a kezét erről a tevékenységről. Ez lehetetlen helyzetbe hozná az amúgy is nehéz helyzetben lévő információs munkát. Kár, hogy a határozat hatálytalánításával párhuzamosan nem került sor egy új kiadására.

Megszűnt a CİNTE, a Tudományos, Műszaki és Gazdasági Információ Központja is. Érte nem nagy kár, mivel működésében több volt a hiba, mint az eredmény, amiről bizonyos vonatkozásokban (automatizálás, korszerűsödés elmaradása) maga sem tehetett. Nagy kár viszont, hogy a kiadásában megjelenő *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji* is megszűnt. Ezt mindenképpen vissza kellene hozni a sírból, ui. az általa hátrahagyott úrt sem az exkluzív *Zagadnienia Informacji Naukowej*, sem az egyéb könyvtári szakfolyóiratok nem töltik ki.

Összegzésként: központi jogszabályra minél előbb szükség van, különben Lengyelország e téren nem hogy nem hozhatja be Európától való

elmaradását, hanem ez az elmaradás még növekedni is fog.

(Futala Tibor)

Orvostudományi tájékoztatás

Lásd 69, 88

Könyvtártudományi, informatikai tájékoztatás

Lásd 86

Közhasznú tájékoztatás

92/087

HUNTER, Ian: The Gateshead hypertour tourist information system: an application of hyperCard = Libr.Assoc.Rec. 93.vol. 1991. 4.no. 207-210.p. Bibliogr. 7 tétel.

A Gateshead Libraries and Arts Service hiperszöveges idegenforgalmi információs rendszere: a „hyperCard” szoftver egy lehetséges alkalmazása

Hiperszöveg; Közérdekű tájékoztatás; Szoftver

A brit Gateshead Libraries and Arts Service 1989 júniusa óta üzemelteti a „hypertour” nevű idegenforgalmi információs adatbázist, amely a régió turisztikai érdekességeiről, lehetőségeiről tájékoztat. A rendszer alapja az Apple Macintosh mikroszámítógépekre kifejlesztett „hyperCard” nevű szoftver, amelynek lényege egyrészt a hiperszöveg típusú információfeldolgozás, vagyis a szövegeknek inkább tartalmi, mint formai feldolgozása, másrészt a program „építőköckö” jellege, ami lehetőséget ad a használatnak az önálló programozásra. A továbbiakban összefoglaljuk, hogy a szóban lévő információs rendszernek milyen követelményeket kellett teljesítenie, s néhány esetben kommentáljuk is ezeket.

1. *A rendszer legyen eléggé rugalmas ahhoz, hogy megfelelően lehessen vele kezelni a régió gyorsan változó turisztikai információit. A szálloda-díjak, a múzeumi kiállítások, fesztiválok stb. gyakran változnak. A hyperCard könnyen megtanulható programnyelven, a hypertalk segítségével speciális „adathalmok” (stacks) állíthatók össze, saját kapcsolatok hozhatók létre közöttük, s az információk hozzáadása-törlése is könnyen megoldható.*

2. *Az információk gyorsan kereshetők legyenek, és a rendszer kiváló minőségű outputot szolgáltatson. A hiperszöveg-rendszerek egyik gyenge pontja az ún. adathalmokban való keresés lassúsága. A hyperCard-ot azonban „sima” adatbázisként is lehet használni: előre összeállított keresési stratégiákkal az indexfájlból keresve a sebesség jelentősen megnövelhető. A használt konfiguráció a kiváló minőséget is biztosítja (színes letapogató, színes nyomtató, a rendszer „testre szabható” grafikái stb.)*

3. *A rendszer – „barátságossága” révén – jó benyomást tegyen a használókra.*

4. *Az egyedi környezettel összhangban (az iroda a MetroCentre nevű igen modern és előkelő vásárló központban kapott helyet) a rendszer kiválóan formatervezett és újszerű legyen.*

5. *Használatát a számítástechnikában járatlan kezelő személyzet könnyen meg tudja tanulni.*

6. *A kezdeti telepítési és a későbbi üzemeltetési-szolgáltatási költségek visszatérülése érdekében a rendszer önfenntartó legyen. A turisták számára ingyenesen szolgáltatott információk költségeit a rendszerben kínált szolgáltatások gazdáinak, azaz a régió turisztikai érdekességű intézményeinek kell fedezniük, akiknek a rendszer reklám-funkciója miatt fizetődik ki a részvétel. A díjak alapját az adatbázis-tételek színes mellékletei (színes képernyőoldal/év) képezik, az információk aktualizálása ingyenes.*

7. *A rendszernek bizonyos háttér-feladatokat (feltár- és statisztika-készítés, szövegszerkesztés) is el kell tudni látnia.*

8. *Ha lehetséges, kompatibilisnek kell lennie más turisztikai információs irodák rendszereivel és a regionális központi iroda nagygépes adatbázisával. Ez a követelmény – három okból – nem kapott prioritást:*

- a központi iroda adatbázisa hivatali munkacélokat szolgál, tehát nem az ügyfelekre orientált. Egy jó minőségű ügyfélszolgálatot kár lett volna a kompatibilitás kedvéért feláldozni;

- más turisztikai irodákban a számítógépes fejlesztés egyelőre minimális és egymástól eltérő, ezért a hálózatosítás reménytelennek tűnik;

- mivel sikerült a finanszírozást megoldani, a Gateshead Libraries olyan korszerű rendszert igyekezett kifejleszteni, amelyet más irodák is nyugodt szívvel lemásolhatnak.

9. A rendszerből és a szolgáltatásokból az egész részleg profitáljon és új ismeretekre tegyen szert. Mivel a részleg több Apple Macintosh gépet is használ, a hyperCard-dal nyert tapasztalatokat a más területeken dolgozó munkatársakkal is meg lehetett osztani, s így a rendszer az egész részleg számára hasznosnak bizonyult.

(Novák István)

92/088

GANN, Robert: Consumer health information: the growth of an information specialism = J.Doc. 47.vol. 1991. 3.no. 284-308.p. Bibliogr. 83 tétel.

Orvosi-egészségügyi ismeretterjesztés a lakosság számára: egy új tájékoztatási ágazat kibontakozása

Ismeretterjesztő irodalom; Közérdekű tájékoztatás; Szakirodalmi szemle [forma]; Tájékoztatás-egészségügyi; Tájékoztatás -orvostudományi

Az elmúlt évtizedben megnövekedett az érdeklődés a betegek, ill. a nagyközönség számára szolgáltatott betegápolási információk iránt. Ezt „fogyasztói” egészségügyi tájékoztatásnak hívják, aminek körébe háromféle információ sorolható: laikus-szintű információk az egészségről, ill. a betegségekről; tájékoztatás a betegápolási-kezelési szolgáltatásokról; tájékoztatás a kezelés-ápolás lehetőségeiről. Az ilyen jellegű egészségügyi tájékoztatás nem modern jelenség. Az önkezelés és a régi orvosi publikációk tanulmányozása azt mutatja, hogy igen erős és folyamatos tradíciója van annak, hogy az emberek ahelyett, hogy orvoshoz fordulnának, igyekeznek önállóan gondot viselni egészségükre, ill. különféle népi forrásokhoz fordulnak. Ennek ellenére a könyvtárak és információs szolgáltatások csak a 70-es években kezdtek el a fogyasztói egészségügyi tájékoztatással foglalkozni. Az első ilyen szolgáltatásokat az Egyesült Államokban indították, az első brit szolgáltatásokat pedig a 70-es

évek végén fejlesztették ki Stevenage-ben és Southampton-ban. A 80-as években még mindig ez a kettő emelkedett ki, mialatt a lakosság a legtöbb egészségügyi tájékoztatást nem-könyvtári forrásokból merítette. Az elmúlt néhány évben virágzásnak indultak a brit szolgáltatások, miután a hivatalos politika is erősen támogatta a fogyasztók szabad választását és a minőségi ellátást. A terület bibliográfiai számbavétele is fejlődésnek indult, egyre több új adatbázis létezik, s úgy tűnik, hogy a fogyasztói egészségügyi tájékoztatás érettkorúvá vált, s a szolgáltatások minősége megfelelő hangsúlyt kapott.

(Autoref.)

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Általános kérdések

92/089

GOTBERG, Helen M.: Time management in special libraries = Spec.Lib. 82.vol. 1991. 2.no. 119-130.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Hogyan gazdálkodnak munkaidejükkel a szakkönyvtárak vezetői?

Lásd még: KDSZ 87/976, 88/973

Felmérés [forma]; Munkaelemzés; Részvétel vezetésben; Szakkönyvtár; Vezetés

A szakkönyvtárak időgazdálkodási tanulmánya a Special Libraries Association pályázati támogatásával készült. Öt területről gyűjtött és elemzett adatokat: a válaszoló vezetők személyi profilja (jellemzői), a hagyományos vezetési feladatokkal töltött órák száma hetente, a feladatok kiadásának jellemzői, mik a leginkább „időpocsékoló” feladatok, és milyenek a jellemző vezetési stílusok. Az elsőszámú időpocsékolónak az érte-